

מבוא למטאפיסיקה

אוניברסיטת בן-גוריון, תשפ"ד, סמסטר א' (סתיו)
יום ד', 17:00-20:00, בנין 32, חדר 113

ד"ר אורי בק, becko@bgu.ac.il

שעות קבלה: יום ב', שעה 14:00-15:00, בנין 74 (דילר), המחלקה לפילוסופיה, חדר 330

1 הקדמה, לאור המצב...

א. מה המצב? מאז ה-7 באוקטובר כל הקהילות בישראל נפגעו ונפגעות מאוד. קהילת אוניברסיטת בן-גוריון היא לא חריג לכלל זה. קהילת אוניברסיטת בן-גוריון בעצמה מורכבת מהרבה קבוצות שונות של אנשים, וחברי כל הקבוצות האלה סובלים או לפחות מדוכדכים עכשיו. חלקנו איבד קרובים וחברים, חלקנו נפצעו, חלקנו בסכנה או שיש לנו קרובים וחברים בסכנה, חלקנו מרגישים חסרי ביטחון, חרדים או מנוכרים, חלקנו מיואש. למרות זאת, כדי לשמר את הקהילה המגוונת שלנו, אנחנו רוצים לסייע לכולם.

ב. למה אנחנו בכיתה? אנחנו בכיתה כדי ללמוד, להתפתח אינטלקטואלית, לרכוש מיומנויות, להתקדם בחיים, לבסס בית, משפחה, קריירה. זו מטרה שמשותפת לכל חברי אוניברסיטת בן-גוריון, לכל הסטודנטים, ולכל המרצים. לכן כדאי לכולנו לעשות ככל יכולתנו כדי לסייע אחד לשני. לאוניברסיטה עצמה, ולי בפרט, חשוב מאוד לסייע לכם.

ג. אבל מי רוצה ללמוד בתנאים כאלה? לימודים יכולים להרגיש כמו פעילות תלושה, אסקפיסטי, קשה, ומרתיעה. ההרגשה הזו מטעה. האמת היא שעכשיו זה הזמן הטוב ביותר להתמסר ללימודים, ולעיסוקים אינטלקטואליים באופן כללי. בפעילויות אינטלקטואליות כמו מחקר ולמידה אנחנו מחלצים את עצמנו מהכאן והעכשיו, ובעזרת כוח הרצון שלנו בלבד אנו מטיילים במחשבות למחוזות שאנו בוחרים בהם בחופשיות. בימים כאלה והכאן והעכשיו שלנו מלאים כאב או לפחות אי נחת, ולעומת זאת, החופש שלנו להתנער במחשבה מהכאן ומהעכשיו זה בדיוק החופש שמייחד אותנו כבני אנוש, ובדיוק החופש שבעזרתו נתפתח, נתקדם ונשגשג. אני מעודד אתכם להתמסר לחופש הזה, דווקא עכשיו.

ד. ואיך אפשר ללמוד בתנאים שכאלה? אנחנו צריכים בעיקר לגייס את הרצון לעשות את זה, ולא להפריע לזולתנו לעשות את אותו הדבר. לשם כך נחזק לנו תקנון:

תקנון

- שנת הלימודים הקרובה יוצרת אתגר לשיח שלנו בכיתה. הלמידה שלכם חשובה לנו, וכך גם המוגנות שלכם. כדי שנוכל להצליח במשימה הלימודית נגדיר כמה כללים לשנה הקרובה.
- למרצים יש זכות להביע את דעתם המקצועית בתחומי התמחותם, אך גם הם כפופים לכללי התקנון. מרצים גם נדרשים להוגנות כלפי כל הסטודנטים שלהם, ללא הטיות.
- בתקופה הנוכחית כל קהילת האוניברסיטה לוקחת על עצמה מחויבות להגן על התנאים ללמידה בכיתה. לכן, בתקופה זו נקפיד כולנו הקפדה יתרה על תקנות ביטוי מכבד.
- תקנות הנוגעות לתוכן הביטוי:
- חופש הביטוי הוא אחד הערכים המרכזיים במשטר דמוקרטי ליברלי, במיוחד באקדמיה. בסיסו: אנו רוצים בגילוי האמת. כדי לגלות את האמת, עלינו להבטיח שכל הרעיונות יכולים להתבטא ולהתחרות עם רעיונות אחרים. זה כולל רעיונות שנויים במחלוקת, קשים לעיכול, ומכעיסים.
- אף על פי כן, חופש הביטוי הוא לא העקרון החשוב היחיד, והחוק הישראלי מגביל אותו. בימים אלה חשובות לזכור במיוחד שהחוק אוסר על
 - רדיפה, השפלה, ביזוי, גילוי איבה, עוינות או גרימת מדנים כלפי ציבור או חלק אוכלוסייה בשל צבע, גזע, או מוצא אתני-לאומי.
 - הסתה לאלימות.
 - גילוי הזדהות עם ארגון טרור באמצעות מעשה, לרבות דרך פרסום דברי שבח תמיכה או אהדה, הנפת דגל, הצגת סמל או פרסום סיסמא או המנון.
- תקנות הנוגעות לאופן הביטוי:
- בכיתה זו נפגין כבוד לכלל התלמידים בכך שכולנו נדבר בשם עצמנו, ובסוגיות שעלולות להיות רגישות נמנע מדבר בשם הקבוצה שלנו או בשם קבוצה אחרת.
- בכיתה זו נקשיב אחד לשנייה על מנת להבין ולא על מנת להגיב. נימנע משיפוט וביקורת בזמן ההקשבה.
- נכבד את נקודת המבט והדעה של הזולת. לכולנו יש זכות לדעה אישית.
- בכיתה זו נקשיב אחד לשנייה על מנת להבין ולא על מנת להגיב. נימנע משיפוט וביקורת בזמן ההקשבה.
- אם הערה מסוימת פוגעת או מעליבה, אנא אמרו שההערה (ולא הדובר) פוגעת או מעליבה, והסבירו למה.
- לכולנו יש זכות שלא להשתתף בדיון.

- זה בסדר גמור לחוש מבוכה, או לא לדעת את התשובה לכל דבר.
- על מנת לאפשר דיון פורה, כולנו נשקול את השפה שאנו משתמשים בה, ונברור את המילים שלנו בזהירות.

2 תאור הקורס

מטאפיסיקה היא ענף ששואל "מהם סדרי העולם?" מבחינה זו, היא המשך של המדעים. וכמו המדעים, המטאפיסיקה מתקדמת לקראת הבנת סדרי העולם באמצעות ניתוח של בעיות ומציאת פתרונות עבורן. אבל מטאפיסיקה היא גם ענף ששונה מהמדעים באופן חד. ראשית, המטאפיסיקה היא כללית יותר מהמדעים. בשעה שהביולוגיה עוסקת רק בישים חיים, והפיסיקה רק בישים פיסיים, המטאפיסיקה עוסקת בכל הישים האפשריים. שנית, עובדות אמפיריות תורמות למחקר המטאפיסי פחות משהן תורמות למחקר המדעי. בשעה שהביולוגיה והפיסיקה (וכו') מתקדמות דרך העמדת תיאוריות למבחן התצפית, תיאוריות מטאפיסיטיות עומדות למבחן אמפירי באופן עקיף בלבד, אם בכלל. יתרה מכך, הרבה פחות ברור איך עלינו להיעזר במבחנים הרגילים לבחירה בין תיאוריות (למשל, מבחן הפשטות) כשעוסקים בתיאוריות מטאפיסיטיות מאשר כשעוסקים בתיאוריות מדעיות. אף על פי כן, המטאפיסיקה דומה למדעים בכך שהיא עוסקת בהבנת סדרי העולם. והמטאפיסיקה מכוונת את עניינה לסדרי העולם הכלליים ביותר. בשיעור זה נזכה לטעימה ראשונה מהמחקר המטאפיסי, נפגוש כמה מהשאלות המסורתיות של הענף, ונרכוש מיומנות במציאת פתרונות עבורן. בפרט, נעסוק בשאלות הבאות:

- למה בכלל קיים משהו?
- יש אלוהים? ואם כן – כיצד יש רוע בעולם?
- איך לעצמים שונים יכול להיות משהו במשותף?
- מה מבחין בין עצם אחד לאחר?
- מהו לגרום לתוצאה?

3 מטרות למידה

בתום קורס זה, את/ה תוכל/י

- לקרוא טקסטים סבוכים בזהירות, לחלץ את רעיונותיהם המרכזיים, ולהציג אותם באופן ממצה וקצר.
- להסביר משגים, בעיות ועמדות במטאפיסיקה. תוכל/י לעשות זאת בעל פה ובכתב.
- לבקר טיעונים בעל פה לאור טעמים.

4 מבנה הקורס

בכל שבוע-שלושה שבועות נלמד נושא חדש. כהכנה לקראת כל נושא/שיעור, עליכם לקרוא את טקסטי החובה להלן:

4.1 למה בכלל קיים משהו?

- Parfit, D. (1998). The Puzzle of Reality: Why Does the Universe Exist? In van Inwagen, P. and Zimmerman, D. (eds.), *Metaphysics: The Big Questions*. Oxford: Blackwell, 418-427.
- Swinburne, R. (1998). Response to Derek Parfit. *Metaphysics*: In van Inwagen, P. and Zimmerman, D. (eds.), *Metaphysics: The Big Questions*. Oxford: Blackwell, 427-429.

4.2 יש אלוהים? ואם כן – כיצד יש רוע בעולם?

- Aquinas, T. *Summa Theologiae*. Part 1, Question 2, Article 3. Available at <http://www.newadvent.org/summa/1002.htm#article3>
- Priest, G. (2018). Characterisation, Existence and Necessity. In Oppy, G. (ed.), *Ontological Arguments*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 250-269.
- Plantinga, A. (1971). "The Free Will Defense". In Mitchell, B. (ed.), *The Philosophy of Religion*. Oxford: Oxford University Press, pp. 105-20.

4.3 איך לעצמים שונים יכול להיות משהו במשותף?

- Marmodoro, A. and Mayr, E. (2019). Properties and Relations. In their *Metaphysics: An introduction to Contemporary Debates and Their History*. Oxford: Oxford University Press, pp. 47-89.
- Anne, B. (2002). Universals and Predication. In Gale, R. M. (ed.), *The Blackwell Guide to Metaphysics*. Oxford: Blackwell, pp.131-150.

4.4 מה מבחין בין עצם אחד לאחר?

- van Inwagen, P. (2011). Relational vs. constituent ontologies. *Philosophical Perspectives*, 25, pp. 389-405.
- Van Cleve, J. (1985). Three versions of the bundle theory. *Philosophical Studies*, 47(1), pp. 95-107.
- Sider, T. (2006). Bare particulars. *Philosophical perspectives*, 20, pp. 387-397.

4.5 מהו לגרום לתוצאה?

- Hume, D. Section VII, part 2. In his *Enquiry Concerning Human Understanding*. From the Stephen Buckle edition, 2007, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 68-72.
או בתרגום העברי: יום, ד'. פרק ו', חלק שני. בחיבורו מחקר בדבר בינת האדם. בתרגום גיא אלגת ובעריכת יצחק נבו, 2008, תל אביב, רסלינג, עמ' 97-102.
- Lewis, D. (1974). Causation. *The journal of philosophy*, 70(17), pp. 556-567.
- Anscombe, G. E. M. (1981). Causality and determination. In her *The Collected Philosophical Papers of G. E. M. Anscombe*, vol. 2. Oxford: Blackwell, pp. 133-147.

שימו לב: כל חומרי הקריאה נמצאים באתר.

5 מתודולוגיות הוראה ולמידה

למרות שארצה בפני הכיתה, חלקים נכרים מהשיעור יוקדשו לדיון. אני מצפה מכולם להשתתף. אני גם מצפה מכולם לקרוא את ספרות החובה הנדרשת לפני השיעור. הציון יתבסס על שתי עבודות בית – אחת באמצע הסמסטר, ואחת בסוף הסמסטר. עבודות הבית ידרשו שימוש בחומר שנלמד בכיתה כדי למתוח ביקורת על טקסטים פילוסופיים שנכתבו על ידי מנוע בינה מלאכותית. הנחיות לקריאת וכתיבת פילוסופיה יופיעו באתר הקורס במועד מתאים.

6 הערכה

משקל מרכיבי הציון הסופי הוא:

6.1 עבודת אמצע סמסטר (35% מהציון הסופי)

הנחיות הגשה:

- אורך העבודה: עד 3 עמודים.
- בעבודה יש להקפיד על רישום ביבליוגרפי מלא (גם בגוף וגם בסוף העבודה). להנחיות, ראו <https://in.bgu.ac.il/aranne/Pages/citation.aspx> שם תמצאו פרטים על מגוון סגנונות רישום ביבליוגרפיים. לא אכפת לי באיזה סגנון תשתמשו, כל עוד תהיו עקביים.
- העבודות צריכות להיות כתובות בעברית. מי שמעדיף להגיש באנגלית רשאי לעשות זאת רק אם קיבל אישור לפחות שבועיים לפני מועד הגשת העבודה הרלוונטית. מבקשי אישור כתיבה באנגלית צריכים להגיש, יחד עם בקשתם המנומקת, לפחות עמוד אחד שכתבו באנגלית בנושא אקדמי כלשהו.
- על העבודות להיות מוקלדות (לא בכתב יד).
- על הכותבים לזהות את עצמם בעזרת מספרי תעודת זהות, שיופיעו בראש הדף הראשון. אין לכלול כל פרטים מזהים אחרים, ובפרט אין לרשום שמות פרטיים או שמות משפחה על העבודות.
- הגשת העבודות היא דרך אתר הקורס במודל (Moodle).

קריטריוני קביעת הציון:

1. 45 נק': בהירות הצגת הטיעונים. כדי להציג טיעון באופן בהיר, על החיבורים שלכם לכלול
 - תיאור מדויק של מסקנת הטיעון. התיאור צריך להיות קל להבנה, קל לאיתור, ולהופיע בהקדמה שלכם לחיבור.
 - תיאור מדויק של הנחות ומסקנת הטיעון בגוף העבודה.
 - הסבר מדויק של ההיסק או ההיסקים שמחברים את הנחות הטיעון עם מסקנת הטיעון בגוף העבודה. על ההסבר להיות קל להבנה, כך שלכל קורא סביר יהיה ברור מה נובע ממה ואיך.
 - הסבר מדויק של משגי המפתח המופיעים בטיעון, ואף של משגים נוספים שדרושים לצורך הבנת העבודה. הסבר המשגים נעשה במקום המתאים, כך שרצף הקריאה לא נקטע, ולקורא קל להבין את התפתחות הרעיונות.
2. 40 נק': איכות הביקורת שלכם. עליכם להפגין את הבנתכם את העמדות והטיעונים שאתם מבקרים, לבקר אותן באופן מאיר עיניים, ולהשיב לביקורת של עצמכם באופן מאיר עיניים גם כן. על מנת לעשות כל זאת, על החיבורים שלכם לכלול

- טעמים משכנעים לטובת קבלת הנחות הטיעון שאתם מציגים. הצגת הטעמים נעשית במקום המתאים, כך שרצף הקריאה לא נקטע, ולקורא קל להבין את התפתחות הרעיונות.
 - הסבר בהיר ומדויק של האופן שבו הטעמים שהוצעו אכן תומכים בהנחות השונות, וברור אלו טעמים תומכים באילו הנחות.
 - הסבר בהיר ומדויק של ביקורת על הטיעון. ברור איזה הנחה או אילו הנחות מותקפת על ידי הביקורת, וכיצד היא מותקפת על ידי הביקורת. הצגת הביקורת נעשית במקום המתאים, כך שרצף הקריאה לא נקטע, ולקורא קל להבין את התפתחות הרעיונות.
 - הסבר בהיר ומדויק של תשובתכם לביקורת שהצגתם על הטיעון. ברור איזה הנחה או אילו הנחות מהביקורת מותקפת על ידי התשובה לביקורת, וכיצד היא מותקפת על ידי התשובה לביקורת. הצגת התשובה לביקורת נעשית במקום המתאים, כך שרצף הקריאה לא נקטע, ולקורא קל להבין את התפתחות הרעיונות.
3. 15 נק': ארגון. עליכם לכתוב חיבור בעל מבנה מסודר וברור. כדי לעשות כן על החיבור לכלול:
- מפת דרכים. לחיבור יש הקדמה, אשר מתארת את מה בכוונת החיבור לומר ומה הסדר שבו החיבור יאמר זאת. מבנה החיבור אכן תואם למתואר בהקדמה זו.
 - תמרוורים. לאורך החיבור מוסבר לקורא בדיוק באיזה שלב הוא נמצא במבנה החיבור הכללי (כלומר, במפת הדרכים).
 - מבנה. ההקדמה לחיבור לא כוללת שום דבר מיותר, מבנה החיבור פשוט וקל להבנה, החלוקה לפסקאות משרתת את הסדר בו הרעיונות מוצגים (כלומר: כל פסקה מכילה רעיון מרכזי אחד, לא יותר מרעיון מרכזי אחד. הרעיון הזה מוסבר במשפט נושא. שאר הפסקה מסביר, מרחיב, או מדגים את האמור במשפט הנושא), והרעיונות מוצגים בסדר טבעי וקל לקריאה.
 - קריאות. שפה טכנית מוסכרת באופן ברור ומדויק, ושאר הכתיבה נעשית בשפה בסיסית ופשוטה ככל האפשר. החיבור לא דן בנושאים מיותרים, לא משתמש במונחים לא נחוצים, ומתמקד רק במה שנדרש.

מדיניות ארכות

אם יש סיבות טובות שמונעות ממך להגיש את העבודה במועד, בקש/י ארכה לפחות שבוע מראש. לא יורשו ארכות ברגע האחרון, למעט במקרי חירום מתועדים. הגשות מאוחרות ללא ארכה יתקבלו בניכוי חמש נקודות ציון עבור כל יום איחור.

6.2 עבודת סוף סמסטר (65% מהציון הסופי)

הנחיות זהות לעבודת אמצע הסמסטר, למעט האורך. אורך העבודה: עד 6 עמודים.

7 בריאות

אם אינך שבע/ת רצון מהצלחתך בקורס, או אם את/ה מודאג/ת שהשתתפותך בקורס מושפעת ממצב גופני או נפשי שאינו מיטבי, פנה/י אלי בהקדם האפשרי. את/ה רשאית/ת גם לבקש מגורם שלישי שמבין את מצבך לפנות אלי בעבורך. דע/י שאת/ה רשאית/ת בנוסף לפנות ליחידה לשירות פסיכולוגי ולהכוון מקצועי ולימודי, in.bgu.ac.il/Dekanat/Pages/about-pserv.aspx.

אם את/ה שייך לקבוצת אוכלוסייה מיוחדת, סובלת/ת מנכות או לקות למידה, או מתמודד עם השלכות שירות מילואים תובעני, ביכולתך לפנות למדור לקידום סטודנטים, <https://in.bgu.ac.il/Dekanat/Pages/promotion.aspx>, ו/או למרכז התמיכה לסובלים מנכויות או לקווי למידה, in.bgu.ac.il/Dekanat/Pages/support_center.aspx.

8 יושר אקדמי

האוניברסיטה ואני מעריכים הוגנות, יושר וכבוד. מעשי פלגיאט פוגעים בערכים אלה ומהווים עבירת מרמה חמורה.

העונש על מעשי פלגיאט מובהר במדריך האוניברסיטה לציטוט ושימוש בידע קודם: "האקדמיה רואה בפלגיאט מעשה של אי יושר אקדמי חמור שאינו מתאים לציפיות לגבי אדם הנושא תואר אקדמי. לפיכך, הפלגיאט נחשב באקדמיה לעבירה חמורה מאין כמוה שזוכה לענישה חמורה בהתאם. לפי התקנון של אוניברסיטת בן גוריון, נקבעו לסטודנטים שיוורשו בעבירה זו עונשים כבדים. דוגמאות לעונשים שהוטלו בעבר: ביטול תואר או תעודה, הרחקה מהאוניברסיטה לתקופה ארוכה, הרחקה לצמיתות."

המדריך המלא, שמסביר מהו פלגיאט וכיצד להימנע ממנו, נמצא בכתובת in.bgu.ac.il/acadsec/DocLib2/plagiarism_heb.pdf.

לידיעתכם: העבודה ובחינת הבית יוגשו לאתר הקורס, שם יעברו בדיקות מקוריות ומניעת העתקות באמצעות תוכנה ייעודית שתשווה בין הטקסטים השונים, בינם לבין טקסטים שהוגשו בשנים עברו, ובינם לבין טקסטים המופיעים ברשת.

9 משוב

אני מעודד אותך לתת לי משוב. משוב יכול לשפר את חווית הלמידה שלך ושל חבריך, ולשפר את מיומנויות ההוראה שלי. אם את/ה מעדיף שלא לתת לי משוב באופן אישי, ביכולת לתת לי משוב אנונימי דרך האתר החיצוני, <https://sites.google.com/view/bgu-anon-feedback>.

10 קשר עם חבריך לכיתה

כולנו בני אדם, ולפעמים אנחנו לא מגיעים לשיעור בזמן או לא מצליחים להתרכז. כשזה קורה, אנו צריכים עזרה בהשלמת החומר. דרך טובה לעשות זאת הוא להיעזר בחבריכם לכיתה. זה יועיל גם להם – מחקרים מראים שסטודנטים שמסבירים את החומר לחבריהם מצליחים בלימודים יותר מסטודנטים אחרים. לכן, נצלו את ההזדמנות וצרו לקורס קבוצת קשר, למשל בוטסאפ.